

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. rugsėjo 28 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Artūro Driuko (kolegijos pirmininkas), Antano Simišio ir Donato Šerno (pranešėjas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnaginėjo civilinę bylą pagal **ieškovės** (duomenys neskelbtini) kasacinį skundą dėl (duomenys neskelbtini) apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos (duomenys neskelbtini) nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės (duomenys neskelbtini) ieškinį atsakovui (duomenys neskelbtini) dėl santuokos nutraukimo ir santuokos nutraukimo teisinių padarinių taikymo ir pagal atsakovo (duomenys neskelbtini) priešieškinį ieškovei (duomenys neskelbtini) dėl santuokos nutraukimo ir santuokos nutraukimo teisinių padarinių taikymo, tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, akcinė bendrovė „Swedbank“, uždaroji akcinė bendrovė „Swedbank lizingas“, išvadą teikianti institucija Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

- Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių vienam sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto pripažinimą bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, santuokoje šį turtą iš esmės pagerinus, ir šeimos gyvenamajam būstui pagerinti padovanotų lėšų pripažinimą asmenine nuosavybe, taip pat teisės normų, reglamentuojančių kompensacijos, priteistos iš sutuoktinio už jam tekusią didesnę turto dalį, sumokėjimo termino atidėjimą, aiškinimo ir taikymo.
- Ieškovė prašė nutraukti šalių sudarytą santuoką dėl atsakovo kaltės ir išspręsti klausimus dėl santuokos nutraukimo teisinių padarinių, be kita ko, priteisti ieškovei ūkinį pastatą (unikalus Nr. (duomenys neskelbtini)) ir pirtį (unikalus Nr. (duomenys neskelbtini)), esančius (duomenys neskelbtini), o atsakovui – 4345 Eur piniginę kompensaciją už ieškovei natūra priteistą atsakovui priklausančią 1/2 dalį šio nekilnojamojo turto; priteisti ieškovei šalims bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančią turtą, esantį (duomenys neskelbtini), t. y. butą (unikalus Nr. (duomenys neskelbtini)), negyvenamąjį patalpą – dviračių saugojimo patalpą (unikalus Nr. (duomenys neskelbtini)), 2/80 dalis kitų inžinerinių statinių – atviro tipo automobilių stovėjimo aikštelės (unikalus Nr. (duomenys neskelbtini)) ir 13148/3904800 dalis žemės sklypo (unikalus Nr. (duomenys neskelbtini)) (toliau – ir Turtas 1), o atsakovui iš ieškovės priteisti 3101,26 Eur piniginę kompensaciją už 1/2 dalį iki (duomenys neskelbtini) sumokėtų kredito įmokų su palūkanomis ir 1/2 dalį 5500 Eur pradinio įnašo.
- Ieškovė nurodė, kad jos vardu yra įregistruotas gyvenamasis namas (unikalus Nr. (duomenys neskelbtini)) ir žemės sklypas (unikalus Nr. (duomenys neskelbtini)), esantys (duomenys neskelbtini), o šiuo adresu esantys ūkinis pastatas ir pirtis priklauso šalims bendrosios jungtinės nuosavybės teise (toliau – ir Turtas 2). Nors atsakovas pašo pirmiau minėta namą ir žemės sklypą pripažinti bendrąja jungtine šalių nuosavybe, jis neįrodė, kad savo asmeninėmis lėšomis iš esmės jį pagerino. Šalims bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklauso ir Turtas 1, jo bendra vertė yra 122 213,86 Eur. Siekdamas atsiskaityti už šį turtą šalys gavo 56 713,86 Eur kredita, 60 000 Eur sumokėjo ieškovė iš savo asmeninių lėšų, gautų pagal dovanojimo sutartį iš savo motinos, o 5500 Eur buvo sumokėta iš bendrų šeimos santaupų. Taigi, ieškovės piniginis įnašas įgyjant šį turtą sudarė 91 106,93 Eur, o atsakovo – tik 31 106,93 Eur.
- Atsakovas priešieškiniu prašė nutraukti šalių santuoką dėl abiejų sutuoktinių kaltės ir išspręsti santuokos nutraukimo padarinių klausimus, be kita ko, pripažinti bendrąja jungtine šalių nuosavybe Turtą 2 ir priteisti jį ieškovei asmeninės nuosavybės teise, priteisti atsakovui asmeninės nuosavybės teise Turtą 1; priteisti ieškovei iš atsakovo 80 850 Eur piniginę kompensaciją už jai tekusią mažesnę turto dalį, įpareigojant atsakovą sumokėti 27 410 Eur iki 2024 m. rugsėjo 1 d., o 53 440 Eur mokėti kiekvieną mėnesį periodinėmis įmokomis (po 363,54 Eur) pradėdant nuo 2022 m. rugsėjo 15 d. ir baigiant 2034 m. sausio 15 d.
- Atsakovas nurodė, kad ieškovė įėjio namą ir žemės sklypą iki santuokos sudarymo, tačiau šalims sudarius santuoką namas du kartus buvo rekonstruotas, todėl jo vertė padidėjo. Rekonstrukcijai buvo naudojamos atsakovo asmeninės lėšos, gautos jam pardavus asmeninės nuosavybės teise priklausiusi butą, ir bendros šalių pajamos. Atsakovas pažymėjo, kad įmokas už banko suteiktą kreditą Turtui 1 įgti šalys mokėjo lygiomis dalimis, tačiau ieškovė gražindavo atsakovui jo imokos dalį, norėdama sudaryti išpūdį, kad tik ji vykdo prievole, ir padidinti jai tenkančią Turto 1 dalį. Ieškovė elgėsi nesąžiningai teismo proceso metu, nes, siekdama užvaldyti didesnę Turto 1 dalį, savavališkai sumokėjo visą paskolą bankui, tikėdamasi, kad šis turtas bus priteistas jai.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. (duomenys neskelbtini) apylinkės teismas (duomenys neskelbtini) sprendimu ieškinį ir priešieškinį patenkino iš dalies – teismas nutraukė šalių santuoką dėl abiejų sutuoktinių kaltės ir išsprendė klausimą dėl santuokos nutraukimo padarinių, be kita ko, priteisė atsakovui asmeninės nuosavybės teise Turta 1; priteisė ieškovei asmeninės nuosavybės teise Turta 2; priteisė ieškovei iš atsakovo 89 248,88 Eur kompensacija už atsakovui tenkančią didesnę bendro turto dalį, nustatydamas 3 metų terminą, skaičiuojamą nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, kompensacijai sumokėti.
7. Teismas nurodė, kad ieškovė įgijo namą (duomenys neskelbtini) pirkimo–pardavimo sutartimi už 54 158,94 Eur, tačiau šalims sudarius santuoką jis du kartus buvo rekonstruotas, todėl, sprendžiant dėl namo dalies pripažinimo bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, svarbu įvertinti, kokios lėšos buvo panaudotos jam pagerinti. Teismas nustatė, kad atsakovas pervesdavo pinigus ieškovei, jos motinai, taip pat atliko kitus mokėjimus, atsakovo banko kortele buvo naudojamosi tuo metu, kai jis dirbo jūroje kaip (duomenys neskelbtini). Atsakovo darbo užmokestis iš esmės visą santuokos laikotarpį buvo didesnis nei ieškovės, jis buvo naudojamas šeimos poreikiams tenkinti ir mėnesio pabaigoje sąskaitoje likdavo tik nedidelė suma. Ieškovė neįrodė, kad atsakovas naudojo darbo užmokestį neatsakingai ar asmeniniams poreikiams tenkinti. Atsakovas tinkamai rūpinosi šeimos finansiniais interesais, būtent jis iš esmės išlaikė šeimą, gerino, jo įsitikinimu, bendrą šeimos būstą (ieškovės vardu įregistruotą namą). Atsakovas pardavė jam asmeninės nuosavybės teise priklausiusį butą, o gautus pinigus skyrė šeimos poreikiams tenkinti ir namui pagerinti.
8. Teismas pažymėjo, kad byloje yra pateikti įrodymai, jog ieškovės motina iš dalies finansavo namo pagerinimą ir kilnojamųjų daiktų pirkimą, tačiau šie pinigai buvo padovanoti ne asmeniškai ieškovei, o jos šeimai, ir buvo skirti buities sąlygoms pagerinti. Tai, kad šalių santuoka iširo, nesudaro pagrindo nuspręsti dėl kitokios ieškovės motinos valios dovanojimo metu, todėl nėra ir pagrindo pripažinti šias lėšas ieškovės asmenine nuosavybe. Iš atsakovo banko pavedimų ir paaiškinimų dėl jo darbo pobūdžio matyti, kad atsakovas prašydavo ieškovės motinos apmokėti namo remonto ir kitas išlaidas, o grįžęs iš darbo grąžindavo sumokėtas sumas. Iš atsakovo banko sąskaitos dažnai buvo paimami gryniesi pinigai; atsižvelgiant į tai, kad Turtas 2 buvo gerinamas ūkio būdu, už medžiagas ir darbus dažnai tekdavo atsiskaityti grynaisiais pinigais.
9. Teismas nurodė, kad namas buvo pagerintas iš esmės, todėl padidėjo jo vertė ir paklausa rinkoje. Teismas vertino, kad byloje nustatyta būtinoji Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.90 straipsnio taikymo sąlyga, ir pripažino namą bendrąja jungtine šalių nuosavybe. Žemės sklypas, kuriame yra namas, po santuokos taip pat buvo pagerintas iš esmės, todėl ir jis pripažintas bendrąja jungtine šalių nuosavybe. Atsižvelgdamas į tai, kad abi šalys sutinka, jog Turtas 2 po santuokos nutraukimo turėtų tekti ieškovei asmeninės nuosavybės teise, teismas tenkino šį ieškovės reikalavimą, kartu priteisdamas iš jos kompensaciją atsakovui už jam priklausančią 1/2 dalį Turto 2. Atsižvelgdamas į tai, kad po santuokos nutraukimo Turtas 2 taps asmenine ieškovės nuosavybe, o atsakovas neturi kitos gyvenamosios vietos, teismas priteisė atsakovui asmeninės nuosavybės teise Turtą 1.
10. Teismas nustatė, kad bendra šalių turto vertė sudaro 376 734,76 Eur, tačiau ieškovės dalis yra 113 440 Eur didesnė, nes ji sumokėjo kreditą už Turtą 1 panaudodama jai asmeninės nuosavybės teise priklausančias (motinos padovanotas) lėšas. Atsakovui tenkanti turto dalis yra didesnė, nei jam priklauso, todėl jis turi sumokėti ieškovei 89 248,88 Eur kompensacija. Jai sumokėti teismas nustatė 3 metų terminą, skaičiuojamą nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Nustatydamas šį terminą, teismas atsižvelgė į priteisiamos sumos dydį, i tai, kad ieškovės finansinė padėtis yra gera, ji turi nuosava būstą, neturi būsto kredito, vaikams išlaikyti yra priteista pakankama suma, ieškovė gauna nuolatines apie (duomenys neskelbtini) mėnesines pajamas. Teismas atsižvelgė ir į nesažiningus ieškovės veiksmus, kai ji, nesuderinusi su atsakovu, jau vykstant skryviu procesui sumokėjo būsto kredito likutį panaudodama motinos padovanotus 53 440 Eur, nes siekė sumažinti atsakovo indėlį į Turtą 1, kad šis būtų priteistas ieškovei. Būsto kredito sutarties terminas buvo iki 2034 m. sausio 15 d.; ieškovei savavališkai padengus visą kreditą ir Turtą 1 priteisus atsakovui, jam teks iš naujo sudaryti būsto kredito sutartį, derėtis dėl kredito sąlygų, o šios, atsižvelgiant į dabartinę situaciją kredito rinkoje, tikėtina, bus blogesnės, todėl teismas nustatė ilgesnį terminą kompensacijai sumokėti.
11. (duomenys neskelbtini) apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovės apeliacinį skundą, (duomenys neskelbtini) nutartimi panaikino (duomenys neskelbtini) apylinkės teismo (duomenys neskelbtini) sprendimo dalį, kuria žemės sklypas pripažintas bendrąja jungtine nuosavybe ir priteistas ieškovei; pakeitė sprendimo dalį dėl kompensacijos ieškovei priteisimo ir priteisė jai iš atsakovo 97 749,13 Eur; kitą teismo sprendimo dalį paliko nepakeistą.
12. Teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad atsakovo gautos pajamos buvo naudojamos šeimos būstui (ieškovei priklausiausiam namui) pagerinti. Tai, kad namas buvo gerinamas panaudojant ieškovės motinos padovanotas lėšas, nereiškia, jog buvo naudojamos ieškovės asmeninės lėšos, kadangi byloje nėra duomenų, kad pinigų perdavimo momentu ieškovės motina buvo išreiškusi valią juos padovanoti tik dukteriai. Teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad namas pripažintinas bendrąja sutuoktinių nuosavybe ir įtrauktinas į santuokinio turto balansą. Ieškovės nepagrįstai nurodo, kad atsakovas, investuodamas lėšas į namą, siekė pagerinti savo gyvenimo sąlygas. Šalys rekonstravo visą namą, o ne atskirą patalpą ar patalpas, taigi, atsakovas gerino visos šeimos gyvenimo sąlygas. Namas atitinka šeimos turto statusą (CK 3.84 straipsnio 2 dalį), kadangi šeima jame faktiškai gyveno, jame buvo šeimos kilnojamieji daiktai, skirti namų ūkio poreikiams tenkinti.
13. Teisėjų kolegija vertino, kad ieškovės motina padovanojo pinigus ne asmeniškai ieškovei, bet jos šeimai. Ieškovė nepateikė rašytinių dovanojimo sutarčių ar kitų objektyvių įrodymų, patvirtinančių, kad pinigai buvo padovanoti jai. Ieškovės motinos parodymus teisėjų kolegija vertino kritiškai, nes ji yra artima ieškovės gimnaitė. Aplinkybė, kad liudydama teisme ieškovės motina nurodė, jog atsakovas ne kartą skolinosi pinigų sūniui iš pirmos santuokos išlaikyti, patvirtina tik tai, kad galimai tarp ieškovės motinos ir šalių šeimos buvo susiklostę ir santykiai, turintys priverolinių santykių požymių. Tai, kad ieškovės motina nepareikšė byloje kreditoriaus reikalavimų dėl šeimai perduotų lėšų, patvirtina, jog tarp jos ir šalių buvo susiklostę artimi ir draugiški santykiai, paremti tarpusavio parama ir finansine pagalba.
14. Kolegija nesutiko su pirmosios instancijos teismo vertinimu, kad žemės sklypas pripažintinas bendrąja jungtine šalių nuosavybe, nes atsakovas neįrodė esminio jo vertės padidėjimo. Įvertinusi tai, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai žemės sklypą pripažino bendrąja jungtine nuosavybe, teisėjų kolegija patikslino šalims priteistiną turtą, pašalindama iš jo žemės sklypą, ir perskaičiavo sutuoktiniams tenkančių turto dalių vertes. Teisėjų kolegija patikslino, kad atsakovo ieškovei mokėtina kompensacija už jam tekusią didesnę turto dalį sudaro 97 749,13 Eur. Įvertinusi pirmosios instancijos teismo nurodytas aplinkybes, kuriomis remdamasis teismas nusprendė šios kompensacijos sumokėjimo terminą atidėti 3 metams, teisėjų kolegija su jomis sutiko. Atsižvelgdama į pirmosios instancijos teismo nurodytas aplinkybes apie ieškovės turtingą padėtį, kolegija padarė išvadą, kad kompensacijos sumokėjimo atidėjimas nepažeis jos interesus.

III. Kasacinio skundo teisiniai argumentai

15. Kasaciniu skundu ieškovė prašo panaikinti (duomenys neskelbtini) apylinkės teismo (duomenys neskelbtini) sprendimo dalį, kuria atsakovui nustatytas 3 metų terminas ieškovei priteistai kompensacijai sumokėti; panaikinti (duomenys neskelbtini) apylinkės teismo sprendimo dalį ir (duomenys neskelbtini) apygardos teismo (duomenys neskelbtini) nutarties dalį, kuria namas pripažintas bendrąja jungtine šalių nuosavybe, ir šią bylos dalį perduoti iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 15.1. Spręsdami klausimą dėl kompensacijos ieškovei sumokėjimo teismas rėmėsi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 284 straipsnio 1 dalimi ir nepaisė to, kad CK 3.117 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta imperatyvi nuostata, jog kompensacijos

sumokėjimas gali būti atidedamas tik ne ilgesniam nei 2 metų terminui ir tik tuo atveju, jei pateikiamas adekvatus šios prievolės įvykdymo užtikrinimas. Pagal aptariamą nuostatą, teismas, matydamas, kad bus sprendžiama dėl kompensacijos mokėjimo, turėtų pasiūlyti sutuoktiniui pateikti adekvatų prievolės užtikrinimą ir tik nustatęs, kad jis yra tinkamas, spręsti dėl kompensacijos mokėjimo atidėjimo nurodytu pagrindu iki 2 metų, tačiau bylą išnagrinėję teismai to nepadarė. Spręsdami dėl kompensacijos ieškovei priteisimo, teismai, visų pirma, turėjo priteisti ieškovei kompensaciją, o vėliau, pritaikę adekvatų prievolės užtikrinimą, šios prievolės įvykdymo terminą atidėti ne ilgesniam nei 2 metų terminui. Tik teismams priėmus tokį sprendimą ir esant CPK 284 straipsnio 1 dalies taikymo pagrindams būtų galima spręsti dėl šios proceso teisės normos taikymo. Tačiau, logiškai vertinant materialiosios teisės normas (CK 3.117 straipsnio 3 dalis, 3.127 straipsnio 3 dalis) ir procesinę normą (CPK 284 straipsnio 1 dalis), darytina išvada, kad tokio pobūdžio bylose, kai teismas sprendžia klausimą būtent dėl kompensacijos sumokėjimo atidėjimo, CPK 284 straipsnio 1 dalis negali būti taikoma, nes pirmenybę turi ši klausimą reglamentuojanti materialiosios teisės norma. CPK 284 straipsnio 1 dalis tokiose bylose gali būti taikoma tik tada, jei priimamas sprendimas kompensacijos mokėjimą išdėstyti pagrįstam laikotarpiui, ir tik tada, jei teismas nustato visas būtinas šios normos taikymo sąlygas. Atsižvelgiant į tai, kad, pagal CK 3.117 straipsnio 3 dalį, kompensacijos išmokėjimas gali būti atidedamas ne ilgesniam nei 2 metų terminui, nėra logiška ir teisinga spręsti klausimą dėl teismo sprendimo vykdymo atidėjimo CPK 284 straipsnio 1 dalies pagrindu kitam, ilgesniam, laikotarpiui. Vienintelis logiškas CPK 284 straipsnio 1 dalies taikymo tokio pobūdžio bylose atvejis ypatumet, kai išdėstomas teismo sprendimo vykdymas tuo atveju, jei nesprenžiamas kompensacijos sumokėjimo atidėjimo klausimas.

15.2. Teismų argumentai, pagrindžiantys poreikį atidėti kompensacijos ieškovei sumokėjimo terminą, yra formalūs, prieštaringi, nepagrįsti jokiais byloje esančiais duomenimis, neatitinka pirmiau minėtų CK ir CPK nuostatų ir teismų praktikoje pateiktų išaiškinimų dėl jų taikymo. Teismai nepaisė pareigos tinkamai motyvuoti sprendimą, rėmėsi prielaidomis, nutylėjo svarbias aplinkybes, susijusias su atsakovo turine padėtimi, nors būtent šis aspektas yra svarbiausias sprendžiant klausimą dėl priteistos kompensacijos sumokėjimo atidėjimo tuo atveju, jei būtų pripažinta galimybė taikyti CPK 284 straipsnio 1 dalį. Prielaida, kad, sumokėjusi visą kreditą, ieškovė siekė sumenkinti atsakovo indėlį į Turtą 1, nėra pagrįsta jokiais duomenimis ir nei pagal įstatymus, nei pagal teismų praktikoje pateiktus išaiškinimus nėra reikšminga sprendžiant klausimą dėl kompensacijos sumokėjimo atidėjimo. Tai, kad ieškovė sumokėjo bankui iš savo motinos kaip dovaną gautus 53 440 Eur, negali būti laikoma neteisėtu veiksmu, nes tokia galimybė buvo nustatyta kredito sutartyje. Toks ieškovės veiksmas buvo palankus atsakovui, nes jam teko mažesnė kredito našta. Prielaidomis pagrįstas ir teismų teiginys, kad, ieškovei padengus visą kreditą ir priteisus Turtą 1 atsakovui, jam teks iš naujo sudaryti kredito sutartį, o jos sąlygos galimai bus blogesnės. Apeliacinės instancijos teismo nutartyje nurodyta kasacinio teismo praktika nėra susijusi su ginčijamų procesinių sprendimų esme, todėl teismas negalėjo ja vadovautis, o ją pritaikęs nukrypo nuo kasacinio teismo pateiktų išaiškinimų.

15.3. Teismui netinkamai taikius CPK 284 straipsnį ir nukrypus nuo kasacinio teismo išaiškinimų, susidarė situacija, kai ieškovė, neturėdama jokių atsakovo prievolės įvykdymą užtikrinančių priemonių, 3 metus negalės disponuoti jai priteista didele pinigų suma ir patirs nerimą dėl to, kad pasibaigus nustatytam terminui gali šios sumos neatgauti. Ieškovė turės nuolat domėtis atsakovo turine padėtimi, kad jis piktavališkai nesukurtų nemokumo situacijos. Vienintelis atsakovo nekilnojamas turtas – šioje byloje jam asmeninės nuosavybės teise priteistas Turtas 1; jo įkeitimas būtų tinkama prievolės ieškovei įvykdymo garantija, tačiau galiojant ginčijamiems sprendimams atsakovas nėra įpareigotas paimti paskolą siekdamas atsiskaityti su ieškove, o artėjant prievolės įvykdymo terminui jis gali parduoti Turtą 1. Tokia teismų sukurta situacija nedera su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio 1 dalyje nustatytu nuosavybės neliečiamumo principu. Net atsakovui įvykdžius prievolę ieškovė susidurs su pinigų nuvertėjimu dėl infliacijos.

15.4. Padarydamas išvadą, kad ieškovei asmeninės nuosavybės teise priklausęs Turtas 2 pripažintinas bendrąja jungtine šalių nuosavybe, pirmosios instancijos teismas netinkamai taikė CK 3.90 ir CPK 185 straipsnius, nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos. Teismas rėmėsi kasacinio teismo nutartimi, priimta byloje Nr. e3K-3-157-378/2020, tačiau joje buvo nagrinėjama kitokia situacija. Teismai objektyviai neištyrė visų bylos aplinkybių ir nepagrįstai nusprendė, kad atsakovas ieškovės iki santuokos įgytą namą pagerino iš esmės. Teismai taip pat neteisingai vertino ieškovės motinos veiksmus kaip pagalbą jos šeimai, nors ji aiškiai nurodė, kad pinigai buvo dovanojami ieškovei kreditui už namą sumokėti; ieškovės motina labai aiškiai suvokė, kad namas priklauso ieškovei asmeninės nuosavybės teise, nes pati padėjo jį įgyti. Iš byloje esančių duomenų matyti, kad ieškovės motina elgdavosi skirtingai tais atvejais, kai siekė padėti ieškovei pagerinti jai priklausančią turtą ir kai siekė padėti pagerinti šalinis bendrosios nuosavybės teise priklausančią turtą – pastaraisiais atvejais ji sudarydavo notarines dovanavimo sutartis. Padedama pagerinti turtą, kuris, jos įsitikinimu, buvo asmeninė ieškovės nuosavybė, ieškovės motina negalėjo numatyti, kad jos skiriamos lėšos bus pripažintos pagalba tuometei ieškovės šeimai. Dėl šios priežasties ieškovės motina nepareikšė ir kreditoriaus reikalavimo santuokos nutraukimo byloje. CK 3.81–3.86 straipsniai suponuoja išvadą, kad turto pripažinimas šeimos turtu nepaneigia jo, kaip asmeninės nuosavybės, statuso, jei jis toks buvo, todėl Turto 2 buvimas šeimos turtu nesudarė ieškovės motinai pagrindo manyti, kad ji investavo į bendrąją jungtinę šalių nuosavybę.

15.5. Santuokos nutraukimo bylose teismas turi būti aktyvus, todėl įvertinęs aplinkybes, susijusias su ieškovės motinos atliktais veiksmais, teismas turėjo spręsti dėl jos įtraukimo į bylą trečiuoju asmeniu, nepareikšiančiu savarankiškų reikalavimų, arba pasiūlyti pareikšti byloje savarankiškus reikalavimus, nes ieškovės motina, kuri nebuvo atstovaujama profesionalaus teisininko, aiškiai išreiškė savo turintį interesą dėl į dukters iki santuokos įgytą namą investuotų pinigų, tačiau negalėjo suprasti, kaip jos galimai pažeistas turtinis interesas gali būti apgintas. Neįtraukę ieškovės motinos į bylą, teismai priėmė sprendimą dėl jos materialinių teisių, nes aplinkybė, jog ieškovės motina nepareikšė kreditoriaus reikalavimo, vertino kaip paramos ieškovės šeimai įrodymą. Jeigu teismai tinkamai įvertintų ieškovės motinos indėlį, kiltų klausimas, koks yra atsakovo indėlis į namo pagerinimą.

16. Kiti byloje dalyvaujantys asmenys įstatymuose nustatyta tvarka ir terminais nepateikė atsiliepimų į kasacinį skundą.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto pripažinimo bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, santuokoje jį iš esmės pagerinus, ir šiam turtui pagerinti padovanotų lėšų kvalifikavimo

17. Santuokos sudarymas nulemia sutuoktinių tarpusavio turtinių ir asmeninių neturtinių santykių atsiradimą ir, be kita ko, gali pakeisti sutuoktinių turto teisinį režimą. Tuo atveju, jeigu sutuoktiniai nėra sudarę vedų sutarties, jų atžvileiu yra taikomas įstatyme nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas, kurio turinys yra atskleistas CK 3.87–3.100 straipsniuose. Jo esmė yra ta, kad visas turtas, sutuoktinių įgytas po santuokos sudarymo, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis, yra laikomas jų bendrąja jungtine nuosavybe ir išsaugo tokį statusą iki tol, kol nėra padalijamas arba kol bendrosios jungtinės nuosavybės teisė nesibaigia kitokių būdu (CK 3.87 straipsnio 1 ir 2 dalys) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-142-943/2023, 16 punktąs).

18. Taikant įstatyme nustatytą sutuoktinių turto teisinį režimą, aplinkybė, kad po santuokos sudarymo sutuoktinių įgytas turtas yra jų bendroji jungtinė nuosavybė, yra preziumuojama (CK 3.87 straipsnio 1 dalis, 3.88 straipsnio 2 dalis). Ši sutuoktinių turto bendrumo prezumpcija turi svarbią reikšmę tiek materialiosios, tiek proceso teisės atžvilgiu. Visų pirma, ji reiškia, kad sutuoktinis, teigiantis, jog tam tikras turtas yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, nes jis yra įgytas sudarius santuoką, neprivalo šio teiginio įrodinėti, kadangi ši aplinkybė preziumuojama pagal įstatymą. Antra, sutuoktinis, teigiantis, kad tam tikras turtas, įgytas sudarius santuoką, nėra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, privalo šį teiginį įrodyti (CK 3.88 straipsnio 2 dalis). Sutuoktinių turto pripažinimo jų bendrąja jungtine nuosavybe prezumpcija yra nugincijama, tačiau ją galima ginčyti tik leistinomis įrodinėjimo priemonėmis (CK 3.88 straipsnio 2 dalis, 3.89 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-42-701/2021, 21 punktas).
19. Pirmiau aptartas teisinis reglamentavimas dėl santuokoje įgyto turto teisinio režimo nėra savitiksli. Toks teisinis reglamentavimas yra skirtas prioritetiškai ginti įstatyme nustatytą tvarką sukūrusių šeimą asmenų lygiateisiškumą ir suteikti sutuoktiniams jų turtinių interesų apsaugą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-332/2006). Bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės prezumpcija yra nustatyta laikantis pagrindinių santuokos principų, tokių kaip susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius kaip bendro gyvenimo pagrindą (CK 3.7, 3.28 straipsniai), sutuoktinių lygiateisiškumas (CK 3.26 straipsnis) ir pareiga būti vienas kitam lojaliam, vienas kitą remti bei, atsižvelgiant į kiekvieno iš sutuoktinių galimybes, prisidėti prie bendrų šeimos ar kito sutuoktinio poreikių tenkinimo (CK 3.27 straipsnis). Taigi, bendroji jungtinė nuosavybė yra skirta bendriems sutuoktinių tikslams ir bendroms pareigoms įgyvendinti (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260-378/2018, 20 punktas).
20. Nors įstatyme yra nustatyta bendra taisyklė, kad sutuoktinių po santuokos sudarymo įgytas turtas priklauso jiems bendrosios jungtinės nuosavybės teise, tam tikrais atvejais sutuoktinių turtas gali būti pripažintas vieno iš sutuoktinių asmenine nuosavybe. Tokie atvejai yra išvardyti CK 3.89 straipsnio 1 dalyje. Vadovaujantis šia nuostata, turtas yra priskiriamas prie asmeninės vieno sutuoktinio nuosavybės pagal kelis kriterijus: turto įsigijimo laiką, turto įgijimo pagrindą, turto pobūdį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-332-687/2019, 29 punktas). Pavyzdžiui, aptariamoje normoje nustatyta, kad asmenine sutuoktinių nuosavybe, be kita ko, pripažįstamas turtas, abiejų sutuoktinių atskirai įgytas iki santuokos sudarymo; sutuoktiniui dovanotas ar jo paveldėtas po santuokos sudarymo turtas, jeigu dovanojimo sutartyje ar testamente nėra nurodyta, kad jis perduodamas bendrojon jungtinei sutuoktinių nuosavybei; sutuoktinių asmeninio naudojimo daiktai (avalynė, drabužiai, profesinės veiklos įrankiai); sutuoktinio įgytas turtas už asmenines lėšas arba lėšas, gautas realizavus jo asmeninę nuosavybę esantį turtą, jeigu to turto įgijimo metu buvo aiškiai išreikšta sutuoktinio valia įgyti turtą asmeninę nuosavybę, ir kt. (CK 3.89 straipsnio 1 dalies 1, 2, 3 ir 7 punktai). Vis dėlto net ir šios nuostatos, reglamentuojančios, koks turtas gali būti pripažįstamas sutuoktinio asmenine nuosavybe, negali būti aiškinamos atsietai, neatsižvelgiant į sutuoktinių turto teisinį režimą apibrėžiančių normų visumą.
21. Kasacinio teismo praktikoje šiuo aspektu yra pažymėta, kad aiškinant ir taikant materialiosios teisės normas, reglamentuojančias asmeninę sutuoktinių nuosavybę, būtina atsižvelgti į CK 3.88 straipsnio 2 dalyje nustatytą prezumpciją, kad turtas yra sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė, kol nėra įrodyta, kad turtas yra vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė. Įstatyme nėra nustatyta prezumpcijos, jog tam tikras turtas yra kiekvieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė, todėl kiekvieno abejotinu atveju būtina įrodyti, kad konkretus daiktas yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė. Tarp sutuoktinių kilus ginčui dėl santuokos metu įgyto turto teisinio režimo, sutuoktinis, kuris laiko, kad tam tikras turtas priklauso jam asmeninės nuosavybės teise, privalo paneigti CK 3.88 straipsnio 2 dalyje nustatytą prezumpciją, kad santuokos metu įgytas turtas yra sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė, tam pateikdamas rašytinius įrodymus, o tuo atveju, kai yra leidžiama įstatyme – įrodyti šį faktą liudvotojų parodymais arba pagrįsti, kad santuokos metu įgyto turto prigimtis ir pobūdis savaime įrodo, jog turtas yra vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-141-378/2019, 19 ir 20 punktai ir juose nurodyta kasacinio teismo praktika). Kasacinio teismo praktikoje taip pat išaiškinta, kad sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcijos paneigimas tam tikrų sandorių pagrindu turi būti vertinamas sistemiškai, pasitelkiant ne vieną kurį nors įrodymą (pavyzdžiui, turto registraciją ar lėšas, panaudotas jam sukurti) kaip visą lemiantį, bet įrodymų visumą, leidžiančią nuosekliai įvertinti ginčo šalių gyvenimo sąlygas, susitarimus, ketinimus ir lūkesčius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-42-701/2021, 29 punktas). Taigi, išvada, ar konkretus turtas laikytinas sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe ar vieno iš jų asmenine nuosavybe, turi būti paremta išsamiais visų byloje pateiktų įrodymų įvertinimu; kitaip nei išvada dėl santuokoje įgyto turto bendrumo, išvada, kad turtas sutuoktiniui priklauso asmeninės nuosavybės teise, negali būti preziumuojama.
22. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad, pagal CK išdėstytą reglamentavimą, ne tik turtas, vieno iš sutuoktinių įgytas po santuokos sudarymo, gali būti pripažintas jo asmenine nuosavybe, tačiau ir priešingai, sutuoktinio iki santuokos sudarymo asmeninės nuosavybės teise įgytas turtas gali būti pripažintas sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe. Toks atvejis yra aptartas CK 3.90 straipsnio 1 dalyje. Šioje normoje galimybė vieno iš sutuoktinių asmeninės nuosavybės teise valdomą turtą pripažinti bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe yra siejama su tokio turto esminių pagerinimų šalims esant santuokoje. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad, siekiant pripažinti turtą, kuris yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė, bendrąja sutuoktinių nuosavybe CK 3.90 straipsnio 1 dalies pagrindu, turi būti nustatyta visuma šių įstatyme nurodytų teisiškai reikšmingų faktinių aplinkybių: pirma, kad asmeninis sutuoktinio turtas buvo pagerintas iš esmės; antra, kad asmeninis turtas iš esmės pagerintas santuokos metu; trečia, kad iš esmės turtas pagerintas sutuoktinių bendromis lėšomis, kito sutuoktinio lėšomis ar darbu. Sprendžiant CK 3.90 straipsnio pagrindu turto, kuris yra asmeninė sutuoktinių nuosavybė, pripažinimo bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe klausimą, įrodinėjimo našta tenka tam sutuoktiniui, kuris siekia, kad kito sutuoktinio asmeninė nuosavybė būtų pripažinta bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-343-916/2020, 26 ir 27 punktai ir juose nurodyta kasacinio teismo praktika).
23. Nagrinėjamu atveju byloje nustatyta, kad ieškovė iki santuokos su atsakovu sudarymo asmeninės nuosavybės teise įgijo žemės sklypą ir jame esantį namą, tačiau teismas, vadovaudamiesi CK 3.90 straipsnio 1 dalimi, šį namą pripažino bendrąja jungtine šalių nuosavybe ir įtraukė jį į santuokos nutraukimo byloje dalytino sutuoktinių turto balansą. Tokią išvadą teismas grindė aplinkybėmis, kad šalims gyvenant santuokoje šis ieškovei asmeninės nuosavybės teise priklausęs namas net du kartus buvo rekonstruotas ir tokiu būdu buvo iš esmės pagerintas, padidinant jo vertę ir paklausą rinkoje. Spręsdami dėl namo pripažinimo bendrąja jungtine šalių nuosavybe teismas taip pat rėmėsi aplinkybėmis, kad atsakovas, šalims gyvenant santuokoje, dirbo, o jo gaunamas darbo užmokestis, kuris iš esmės visą santuokos galiojimo laikotarpį buvo didesnis nei ieškovės darbo užmokestis, buvo naudojamas šeimos poreikiams patenkinti; be to, šeimos poreikiams patenkinti buvo panaudotos ir lėšos, atsakovo gautos pardavus jam asmeninės nuosavybės teise priklausiusį butą. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes ir į tai, kad byloje nėra duomenų, jog atsakovas būtų naudojęs savo gautas pajamas netinkamai ar tenkindamas vien tik savo asmeninius poreikius, teismas padarė išvadą, kad atsakovo gautos lėšos buvo naudojamos gerinant šeimos gyvenamąjį būstą. Nors byloje buvo nustatyta, kad išlaidas už namo pagerinimą apmokėjo ir ieškovės motina, šias lėšas teismas vertino kaip jos dovaną ieškovei šeimai, suteiktą siekiant pagerinti šeimos buities sąlygas. Dėl šios priežasties lėšų panaudojimas rekonstruojant namą, teismų vertinimu, nesudarė pagrindo pripažinti, kad jis buvo rekonstruojamas asmeninėmis ieškovės lėšomis. Taip teismas nustatė egzistuojant visas ankstesniame šios nutarties punkte nurodytas sąlygas, reikalingas siekiant pripažinti sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise priklausantį turtą bendrąja jungtine abiejų sutuoktinių nuosavybe.
24. Pažymėtina, kad ieškovė kasaciniame skunde neįrodinėja, jog teismas pažeidė teisės aktų nuostatas ar nukrypo nuo kasacinio teismo praktikoje pateiktų išaiškinimų pripažindami, kad ieškovei asmeninės nuosavybės teise priklausęs namas buvo iš esmės pagerintas šalims gyvenant santuokoje. Ieškovė taip pat nenurodo, kad teismas atliko minėtus pažeidimus vertindami atsakovo santuokoje gautas pajamas ir padarydami išvadą, kad jos buvo naudojamos šeimos poreikiams patenkinti. Tačiau ieškovė nurodo, kad teismas netinkamai taikė CK 3.90 straipsnio 1 dalyje nustatytą reglamentavimą ir pažeidė CPK 185 straipsnyje išdėstytas įrodymų vertinimo taisykles, nes netinkamai įvertino ir kvalifikavo ieškovės motinos į gyvenamojo namo rekonstrukciją investuotas lėšas – ieškovė laikosi priešingos, nei bylą išnagrinėjant teismas, pozicijos, kad šias lėšas jos motina padovanojo asmeniškai ieškovei, todėl namas buvo rekonstruojamas panaudojant jai asmeninės

nuosavybės teise priklausiusias lėšas ir negali būti laikomas iš esmės pagerintu bendromis buvusių sutuoktinių ar atsakovo lėšomis. Taigi, ieškovė šioje byloje kelia klausimą dėl to, ar teismas tinkamai įvertino jos motinos padovanotų lėšų paskirtį ir atitinkamai ar jį tinkamai nustatė jos ir atsakovo indėlį į namo pagerinimą.

25. Teisėjų kolegija, įvertinusi ieškovės išdėstytus argumentus, viena vertus, sutinka su jos pozicija, kad po santuokos sudarymo padovanotas turtas tam tikrais atvejais gali būti vertinamas ne kaip bendroji jungtinė abiejų sutuoktinių nuosavybė, o kaip vieno iš sutuoktinių asmeninė nuosavybė. Tokia galimybė yra nustatyta šioje nutartyje jau minėtame CK 3.89 straipsnio 1 dalies 2 punkte, kuriame yra reglamentuota, jog sutuoktiniui po santuokos sudarymo dovanotas turtas, tuo atveju, jeigu dovanojimo sutartyje nėra nurodyta, kad turtas perduodamas bendrojon jungtinėn sutuoktinių nuosavybėn, gali būti pripažįstamas sutuoktinio asmenine nuosavybe. Kita vertus, šioje nutartyje minėta ir tai, kad įstatyme nėra prezumpcijos, jog tam tikras turtas yra kiekvieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė, priešingai, įstatyme nustatyta santuokoje įgyto turto bendrumo prezumpcija. Todėl byloje kilus ginčui, kaip – asmeninės ar bendrosios jungtinės nuosavybės teise – yra valdomas konkretus turtas, asmuo, teigiantis, kad turtas buvo jo įgytas asmeninės nuosavybės teise, turi tokias aplinkybes pagrįsti įrodymais, o teismas turi priimti sprendimą dėl konkretaus turto priklausymo vienam ar abiem sutuoktiniams, sistemiškai įvertinęs visumą byloje surinktų įrodymų.
26. Šiuo aspektu taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad paprastai sutuoktinių bendro gyvenimo metu turtas, ypač jeigu tai yra šeimos gyvenamoji vieta, nepriklausomai nuo to, kam jis priklauso nuosavybės teise, yra gerinamas nesudarant specialių susitarimų dėl tam skiriamų lėšų dalies (išskyrus atvejus, kai sutuoktiniai sudaro sutartį dėl turto pasidalijimo (vedību ar poverdvėbines)), taip pat nerenkama atliktu pagerinimu verte patvirtinančių įrodymų, nes šeimos, kaip tokios, tikslai yra bendri. Šis aiškinimas yra taikytinas, be kita ko, ir tada, kai šeimai lėšų skiria vieno iš sutuoktinių tėvai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-625/2012). Sutuoktiniams gyvenant daroje ir kuriant bendrą ateitį paprastai nėra renkami įrodymai, kam kas kiek ko davė, preziumuojant, kad visa, kas kuriama, yra kuriama bendrai šeimos labui, o aplinkybė, kad šeima iširo, nesudaro pagrindo kitaip vertinti sutuoktinių tėvų dovanotas lėšas ir jų ketinimus dovanojimo metu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-157-378/2020, 50 punktas). Todėl sutuoktinis, siekiantis paneigti minėtą prezumpciją, kad turui pagerinti padovanotos lėšos buvo dovanojamos šeimos labui, turi įrodyti, kad jau dovanojimo metu dovanojojo valia buvo šias lėšas padovanoti būtent jam.
27. Šiuo atveju byloje nėra ginčo dėl to, kad ieškovės motina prisidėjo finansškai šalims gerinant jų gyvenamąjį būstą. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad ji iš dalies finansavo namo pagerinimą, taip pat sumokėjo už perkamus kilnojamuosius daiktus, tačiau teismas, kaip minėta, padarė išvadą, kad ieškovė neįrodė, jog, teikdama finansinę paramą namui pagerinti, jos motina siekė ne pagerinti ieškovės šeimos gyvenimo sąlygas ir jų gyvenamąjį būstą, tačiau dar tuo metu turėjo aiškų ir konkretų tikslą padovanoti šias lėšas ieškovei asmeninės nuosavybės teise. Padarydami tokias išvadas, teismas rėmėsi pirmiau aptartais kasacinio teismo praktikoje pateiktais išaiškinimais, kad šeimos būstui pagerinti dovanojamos lėšos paprastai yra dovanojamos šeimos labui. Teismas taip pat įvertino tai, kad byloje nėra pateikta kitokių ieškovės motinos ketinimus patvirtinančių dovanojimo sutarčių, susitarimų ar kitų rašytinių įrodymų, be to, jie įvertino ir ieškovės motinos, kuri buvo apklausta byloje kaip liudytoja, parodymus, tačiau nelaikė jų pakankamai patikimais, kadangi pastaroji liudytoja yra artima ieškovės giminaitė.
28. Ieškovė, kasaciniame skunde siekdama paneigti teismų išvadą, kad jos motina siekė padovanoti lėšas ne asmeniškai jai, o jos šeimai (pagerinti šeimos gyvenimo sąlygas), iš esmės remiasi aplinkybėmis, kad teismas tinkamai neįvertino jos motinos pateiktų paaiškinimų kitų byloje esančių įrodymų kontekste. Tačiau ieškovė nepagrindė, kokie kiti byloje esantys ir teismų neįvertinti įrodymai, vertinami kartu su jos motinos liudijimais, nors ir netiesiogiai, tačiau pakankamai patikimai patvirtina ieškovės poziciją, kad investuodama lėšas į namo rekonstrukciją jos motina siekė pagerinti būtent ieškovės turimą, o ne padėti jos šeimai. Ieškovė nurodė tik aplinkybes, kad jos motina elgėsi netapaciai, kai siekė padovanoti lėšas ieškovei asmeninės nuosavybės teise priklausančiam namui pagerinti ir šalių bendram turtui įgyti, tačiau tai tik subjektyvi ir ieškovei palanki aplinkybių interpretacija, neatskleidžianti tikrųjų ieškovės motinos tikslų ir ketinimų, buvusių tuo metu, kai buvo investuojamos lėšos į namo pagerinimą. Kitų reikšmingų aplinkybių, kurių teismas neįvertino ar netinkamai įvertino padarydami išvadą dėl ieškovės motinos namui rekonstruoti padovanotų lėšų paskirties, ieškovė neįvardijo.
29. Apibendrinama išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatuoja, kad bylą išnagrinėję teismas, pripažinę, jog ieškovei asmeninės nuosavybės teise priklausęs gyvenamasis namas buvo iš esmės pagerintas šalims esant santuokoje ir turi būti pripažintas jų bendrąja jungtine nuosavybe, nepažeidė CK 3.90 straipsnio 1 dalyje nustatyto reglamentavimo ir tinkamai taikė CPK 185 straipsnyje nustatytas įrodymų vertinimo taisykles. Padarydami tokią išvadą, teismas sistemiškai ir išsamiai įvertino byloje esančius įrodymus, pagrindžiančius namo būklę, ginčui aktualiu laikotarpiu atsakovo gautas pajamas ir jų panaudojimą, taip pat ieškovės motinos finansinį indėlį į namo rekonstrukciją, ieškovės motinos dalyvavimą šalių šeimos gyvenime ir kt. Ta aplinkybė, kad ieškovė kitaip vertina tam tikrus byloje esančius įrodymus ir jų pagrindu daro kitokias, nei bylą išnagrinėję teismas, išvadas, nereiškia, kad teismas, sprendžiamas klausimą dėl ieškovės priklausiusio namo pagerinimo, pažeidė minėtas teisės normas, todėl šie ieškovės argumentai atmetami kaip nepagrįsti.
30. Priešingai nei kasaciniame skunde nurodo ieškovė, teisėjų kolegijos vertinimu, šiuo atveju taip pat nėra pagrindo pripažinti, kad teismas priėmė sprendimą dėl byloje nedalyvaujančio asmens (ieškovės motinos) teisių. Pažymėtina, kad asmens dalyvavimą teismo procese trečiojo asmens procesinių statusų lemia nors ir netiesioginis, tačiau pakankamai glausios bylos teisinis ryšys su jo materialiosiomis teisėmis ir pareigomis. Asmens įtraukimas į bylą trečiuoju asmeniu padeda išslenkti situacijai, kai teismas priima sprendimą dėl byloje nedalyvaujančių asmenų materialiuju teisių ir pareigų, nes tokia situacija sudaro absoliutų sprendimo negaliojimo pagrindą (CPK 329 straipsnio 2 dalies 2 punktas). Kita vertus, šis sprendimo negaliojimo pagrindas yra nustatomas ne visais atvejais, kai teismas neįtraukia į procesą visu teisiniu suinteresuotumą turinčių asmenų, o tik tais, kai tai susiję su įstatyme nurodytais padariniais. Sprendimu šios nuostatos prasme turi būti paveiktos nedalyvaujančio byloje asmens materialiosios teisės ir pareigos, be to, įtakos šioms teisėms ir pareigoms turi būti tiesioginė – sprendimu turi būti modifikuota asmens teisinė padėtis, t. v. nustatytos, pripažintos, pakeistos, panaikintos ir pan. io materialiosios teisės ar pareigos. Tik kurti egzistuojant šioms dviem sąlygoms, gali būti konstatuotas aptariamas sprendimo negaliojimo pagrindas. Tai, kad teismo sprendime asmuo nurodomas kaip tam tikro santykio subjektas, nekeičiant io padėties, nesukuriant šiuo konstatavimu jam teisių ir pareigų, negali būti pripažįstama absoliučiu pagrindu naikinti teismo sprendimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-123-823/2022, 38 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).
31. Kaip minėta anksčiau, nagrinėjamoje byloje buvo nustatyta ir ieškovė neginčija šios aplinkybės, kad jos motina, sumokėdama už tam tikrus darbus ar prekes, padovanojo pinigų namo rekonstrukcijai atlikti. Bylą išnagrinėję teismas nustatė, kad šios lėšos buvo skirtos ieškovės ir atsakovo šeimos būstui pagerinti, ieškovės motina, jas dovandama, neišreikšė aiškaus ketinimo padovanoti jas asmeniškai ieškovei, todėl teismas šias lėšas pripažino bendrąja jungtine šaliu nuosavybe. Tokios aplinkybės rodo, kad nagrinėjamoje byloje teismas vertino faktą, jog ieškovės motina padovanojo pinigų namui rekonstruoti, atsižvelgdamas į ieškovės ir atsakovo santykius, tačiau priimdami sprendimą dėl šių lėšų paskirties teismas nesukūrė ieškovės motinai jokiu nauju teisiu ar pareigų, nepakeitė ir nepanaikino jos turėtų teisių ir pan. Nors iš ieškovės kasacinio skundo matyti, kad aplinkybė, jog jos motina turėjo dalyvauti byloje, ieškovė sieja ir su motinos galimybe pareikšti byloje kreditoriaus reikalavimą, pažymėtina, kad ieškovės motinai, kuri pati dalyvavo teismo procese kaip liudytoja, neabejotinai buvo žinoma tiek tai, kad teisme yra nagrinėjama ieškovės ir atsakovo santuokos nutraukimo byla, tiek ir tai, kad šioje byloje yra sprendžiami klausimai dėl buvusių sutuoktinių turto ir jo turimu skoliniu išpareigojimu padalijimo. Nepaisydama to, ji nereiškė kreditoriaus reikalavimų, o priešingai, laikėsi pozicijos, kad pinigų padovanojo. Kreditorius, turėdamas informacijos apie vykstantį santuokos nutraukimo procesą, gali nuspręsti ir jį nestoti, manydamas, kad io metu priimtas sprendimas neturės įtakos kreditoriaus teisėms ir teisėtiems interesams, t. v. jis gali savarankiškai nuspręsti, ar įgyvendinti jam suteiktą teisę dalyvauti santuokos nutraukimo byloje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-39/2014).

32. CPK 385 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas, priimdamas sprendimą nutraukti santuoką, privalo išspręsti pareikštų reikalavimų dėl vaikų išlaikymo, jų gyvenamosios vietos, dalyvavimo juos auklėjant ir nepilnamečių vaikų bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarkos nustatymo, vieno sutuoktinio išlaikymo ir turto padalijimo, žalos atlyginimo, jeigu šis reikalavimas pareikštas, klausimus. Taigi, nutraukdamas šalių santuoką, teismas turi išspręsti visus klausimus dėl buvusių sutuoktinių tarpusavio turtinių ir neturtinių santykių, įskaitant ir klausimus dėl sutuoktinių bendro turto padalijimo. Šie klausimai turi būti išspręsti nutraukiant šalių santuoką nepriklausomai nuo to, kokių pagrindų (abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, vieno sutuoktinio prašymu ar dėl sutuoktinio kaltės) ji yra nutraukiama (CK 3.53 straipsnio 3 dalis, 3.59 straipsnis ir 3.62 straipsnio 3 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-142-943/2023, 17 punktas).
33. CK 3.117 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta prezumpcija, kad sutuoktinių bendro turto dalys yra lygios. Todėl paprastai nutraukiant santuoką bendras sutuoktinių turas yra padalijamas jiems lygiomis dalimis (CK 3.118 straipsnio 4 dalis), o nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo galima nukrypti tik CK nustatytais atvejais (CK 3.117 straipsnio 2 dalis). Tokios sąlygos, sudarančios prielaidas nukrypti nuo sutuoktinių turto lygių dalių principo ji dalijant, yra išvardytos CK 3.123 straipsnyje, kuriame yra pateiktas nebaigtinis kriterijų sąrašas. Teismas gali pripažinti svarbiais ir kitus kriterijus, tačiau įstatymu leidėjui CK 3.123 straipsnyje nurodžius iš esmės pagrindinius kriterijus, kuriems esant galima nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo, remiantis kitais kriterijais nuo šio principo galima nukrypti tik nustačius tam realų poreikį. Galimybė kitas aplinkybes pripažinti reikšmingomis ir dėl jų nukrypti nuo sutuoktinių lygių dalių principo palikta teismo diskrecijai, įvertinus kiekvienos konkrečios bylos teisiskai reikšmingas aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-52-387/2022, 74 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).
34. Nors įstatyme yra nustatyta bendra taisyklė dėl sutuoktinių turto lygių dalių principo, nuo kurio nukrypti galima tik išimtiniais atvejais, santuokos nutraukimo byloje dalijant sutuoktinių turta gali susiklostyti situacija, kai padalvoti šį turta natūra lygiomis dalimis nėra objektyviai įmanoma ar kai toks padalijimo būdas gali lemti nepagrįstą sutuoktinių (vieno iš jų) padėties apsunkinimą ir pan. Vis dėlto net ir tokiomis atvejais negali būti sudaromos sąlygos vienam iš sutuoktinių nepagrįstai praturtėti kito sutuoktinio sąskaita. Todėl tuo atveju, kai dalijant sutuoktinių turta nėra pagrindo nukrypti nuo lygių dalių principo, tačiau faktiškai sutuoktinių priteisto turto vertė viršija jam tenkančią bendro turto dalį, yra taikoma CK 3.117 straipsnio 3 dalyje nustatyta taisyklė, kad didesnę turto dalį gavęs sutuoktinis privalo kitam sutuoktiniui išmokėti kompensaciją. Taip, priteisiant iš vieno sutuoktinio kompensaciją už jam tekusią didesnę bendro turto dalį, užtikrinama, kad abiem sutuoktiniams tekusią bendro turto dalių vertės būtų lygios ir nė vieno iš jų interesai nebūtų pažeisti.
35. Pažymėtina, kad CK 3.117 straipsnio 3 dalyje yra nustatyta ne tik didesnę turto dalį gavusio sutuoktinio pareiga sumokėti kitam sutuoktiniui kompensaciją, tačiau nustatyta ir galimybė atidėti šios kompensacijos sumokėjimo terminą – aptariamoje normoje nurodyta, kad, pateikus adekvatų šios prievolės įvykdymo užtikrinimą, teismas kompensacijos išmokėjimą gali atidėti, bet ne ilgiau kaip 2 metams. Ši norma – tai specialioji norma, taikoma būtent tuo atveju, kai santuokos nutraukimo byloje sprendžiant klausimą dėl sutuoktinių turto padalijimo kyla poreikis priteisti iš vieno sutuoktinio kitam jam tekusią didesnę turto dalį atitinkančią kompensaciją, o joje nustatytos kompensacijos sumokėjimo sąlygos yra skirtos abiejų sutuoktinių interesų pusiausvyrai užtikrinti: viena vertus, sutuoktiniui, kuriam santuokos nutraukimo byloje atsirado prievolė sumokėti kitam sutuoktiniui kompensaciją už jam priteistą didesnę turto dalį, yra sudaromos sąlygos tinkamai pasiruošti įvykdyti tokią prievolę (parduoti turta, gauti paskolą ar kitu būdu sukaupti reikiamą pinigų sumą); antra vertus, kompensacijos sumokėjimo termino atidėjimas neturėtų nepagrįstai suvaržyti ir kito sutuoktinio, kuriam yra priteista kompensacija, teisių, kadangi, pirma, galimybė atidėti kompensacijos sumokėjimo terminą yra nustatyta tik tuo atveju, jeigu tokią kompensaciją turintis mokėti sutuoktinis pateiks adekvatų šios prievolės įvykdymo užtikrinimą, antra, įstatyme yra nustatytas maksimalus 2 metų terminas, kurio teismas, priimdamas sprendimą dėl kompensacijos sumokėjimo termino atidėjimo, negali viršyti.
36. Galimybė atidėti teismo sprendimo įvykdymą yra nustatyta ir civilinį procesą reglamentuojančiose teisės normose. Antai CPK 284 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas turi teisę sprendimo įvykdymą atidėti ar išdėstyti, taip pat pakeisti sprendimo įvykdymo tvarką dalyvaujančių bylose asmenų prašymu ar savo iniciatyva, atsižvelgdamas į turtinę abiejų šalių padėtį ar kitas aplinkybes. Kasacinio teismo praktikoje aiškinant šią teisės normą yra nurodyta, kad teismo sprendimo įvykdymas gali būti atidedamas tik išimtiniais atvejais, o nagrinėjant teismo sprendimo įvykdymo atidėjimo klausimą, turi būti atsižvelgta į abiejų bylos šalių interesus, į tai, ar, atidėjus teismo sprendimo įvykdymą, bus užtikrintas tinkamas jo įvykdymas, taip pat į tai, ar nebus iš esmės paneigtas teismo sprendimas ir pažeisti šalies, kurios naudai jis priimtas, lūkesčiai ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-260-313/2016, 21 punktas). Vis dėlto nors ši norma, kaip ir CK 3.117 straipsnio 3 dalis, reglamentuoja galimybę atidėti teismo sprendimo įvykdymą, kitaip nei CK 3.117 straipsnio 3 dalyje, joje nėra apibrėžta, kokiems konkrečioms teisinėms sąlykoms susiklosčius ji gali būti taikoma, nėra nurodyta, kokiame ilgiausiam terminui pagal šią normą gali būti atidėtas teismo sprendimo įvykdymas, ir nėra nustatytas reikalavimas pateikti prievolės, kurios įvykdymas yra atidedamas, įvykdymo užtikrinimą. Taigi, ši norma – tai bendroji norma, taikoma visais atvejais, kai yra sprendžiamas klausimas dėl teismo sprendimo įvykdymo atidėjimo, ja vadovaudamasis teismas turi įvertinti turtinę šalių padėtį ir kitas reikšmingas aplinkybes, tačiau nėra saistomas papildomų CK 3.117 straipsnio 3 dalyje nustatytų reikalavimų.
37. Teismų praktikoje tais atvejais, kai tą patį santykių reglamentuoja dvi teisės normos, kurių viena yra bendresnio pobūdžio, o kita – speciali, atsižvelgiama į teisėje galiojanti principa, kad prioriteta turi specialioji teisės norma (lot. *lex specialis derogat legi generali*). Specialiosios teisės normos, skirtos konkrečiai santykių grupei reglamentuoti, taikomos prioritetiškai bendriui, taikomų platesniam santykių ratui, normu atžvilgiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-203-469/2019, 21 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika). Todėl nors abi pirmiau aptartos teisės normos (CK 3.117 straipsnio 3 dalis ir CPK 284 straipsnio 1 dalis) iš esmės reglamentuoja galimybę atidėti teismo sprendimo įvykdymo terminą, tuo atveju, kai santuokos nutraukimo byloje kyla poreikis išspręsti klausimą dėl kompensacijos už vienam iš sutuoktinių tekusią didesnę turto dalį sumokėjimo termino atidėjimo, turi būti taikoma ne bendroji CPK 284 straipsnyje išdėstyta nuostata, o būtent specialioji CK 3.117 straipsnio 3 dalies norma. Atitinkamai tai reiškia, kad tokioje situacijoje sprendžiant dėl galimybės atidėti terminą kompensacijai sumokėti turi būti paisoma šioje normoje nurodytų sąlygų dėl termino atidėjimo trukmės ir prievolės įvykdymo užtikrinimo.
38. Atsižvelgiant į tai, kad galimybė atidėti terminą kompensacijai už sutuoktiniui tekusią didesnę turto dalį sumokėti CK 3.117 straipsnio 3 dalyje yra siejama su reikalavimu pateikti adekvatų šios prievolės įvykdymo užtikrinimą, santuokos nutraukimo bylą nagrinėjantis pirmosios instancijos teismas, gavęs šalies prašymą atidėti kompensacijos sumokėjimo terminą (ar, kaip nagrinėjamoje byloje, jį išdėstyti), turi įvertinti, ar toki prašymą pareiškusi šalis įvykdė minėtą reikalavimą ir pateikė prievolės įvykdymo užtikrinimą. Kompensacijos išmokėjimo termino atidėjimo prašančiai šaliai nepateikus adekvataus prievolės išmokėti kompensaciją įvykdymo užtikrinimo, teismas turėtų išaiškinti, ar pareiza jį pateikti ir šios pareigos neįvykdymo teisinės pasekmės, taip pat suteikti šaliai galimybę per protingą terminą įvykdyti šį reikalavimą. Tuo atveju, jeigu šalis per teismo nustatytą terminą įvykdo įstatyme nustatytą reikalavimą ir pateikia adekvatų prievolės įvykdymo užtikrinimą, teismas turėtų toliau spresti, ar konkrečiu atveju yra pagrindas atidėti kompensacijos sumokėjimą ir kokiame terminui, neviršijančiam 2 metų, jis gali būti atidėtas. Savo ruožtu aplinkybė, kad šalis atsisako pateikti adekvatų prievolės įvykdymo užtikrinimą ar per teismo nustatytą terminą jo nepateikia, sudaro teismui pagrindą atmesti šalies prašymą atidėti kompensacijos sumokėjimo terminą.
39. Nagrinėjamu atveju byla išnagrinėję teismai, padaliję ieškovei ir atsakovui bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausiusį turta, nustatė, kad atsakovui faktiškai teko didesnė bendro turto dalis, todėl priteisė ieškovei iš atsakovo 97 749,13 Eur kompensaciją. Pirmosios instancijos teismas taip pat nustatė, kad šiuo atveju yra pagrindas atidėti ieškovei iš atsakovo priteistos kompensacijos sumokėjimo terminą 3 metams, tačiau teismas nepareikalavo iš atsakovo šios prievolės įvykdymo užtikrinimo, o apeliacinės instancijos teismas, nepaisydamas to, kad pirmosios instancijos teismas kompensacijos sumokėjimą atidėjo ilgesniam, nei nustatyta CK 3.117 straipsnio 3 dalyje, terminui ir nesant

prievolės įvykdymo užtikrinimo, neištaisė pirmosios instancijos teismo padarytos klaidos, tačiau šią sprendimo dalį paliko nepakeistą. Iš teismų procesinių sprendimų turinio matyti, kad šiuo atveju ir pirmosios, ir apeliacinės instancijos teismai, šalių santuokos nutraukimo byloje priimdami sprendimą dėl kompensacijos sumokėjimo termino atidėjimo, vadovavosi ne specialia šiuos teisinius santykius reglamentuojančia nuostata, bet taikė bendrą CPK 284 straipsnio 1 dalies normą, reglamentuojančią sprendimo vykdymo atidėjimą. Taigi, sprenddami klausimą dėl priteistos kompensacijos sumokėjimo termino atidėjimo teismai netinkamai taikė CK 3.117 straipsnio 3 dalį ir CPK 284 straipsnio 1 dalį ir pažeidė CK 3.117 straipsnio 3 dalyje nustatytą sutuoktinių teisių ir pareigų pusiausvyrą – atidėję atsakovo prievolės ieškovei įvykdymą ilgesniam, nei nurodyta įstatyme, terminui ir sudarę atsakovui sąlygas išvengti pareigos pateikti adekvatų šios prievolės įvykdymo užtikrinimą teismai suteikė atsakovui nepagrįstą pranašumą prieš ieškovę ir kartu apsunkino ieškovės, kaip atsakovo kreditorės, teisinę padėtį.

Dėl bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų

40. Teisėjų kolegija, apibendrinama išdėstytais aplinkybėmis ir argumentais, konstatuoja, kad teismai, sprenddami klausimą dėl ieškovei asmeninės nuosavybės teise priklausiusio gyvenamojo namo pripažinimo bendrąja jungtine šalių nuosavybe ir įtraukimo į santuokos nutraukimo byloje dalytino turto balansą, tinkamai taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias vienam sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise priklausančio turto pripažinimą bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, taip pat įrodymų vertinimą reglamentuojančias proceso teisės normas, todėl ši apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalis paliekama nepakeista. Tačiau teismai netinkamai taikė teisės normas, reglamentuojančias kompensacijos už vienam iš sutuoktinių tekusią didesnę turto dalį sumokėjimo termino atidėjimą, ir nepagrįstai atidėjo atsakovui terminą sumokėti ieškovei priteista kompensacija 3 metams atsakovui nepateikus jokios adekvačios šios prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonės. Nurodyti teismų procesinių sprendimų trūkumai negali būti ištaisyti kasaciniame teisme, kadangi kasacinis teismas sprendžia tik teisės klausimus (CPK 353 straipsnio 1 dalis), o šiuo atveju, siekiant tinkamai išspręsti klausimą dėl kompensacijos sumokėjimo termino atidėjimo, yra būtina atlikti šios nutarties 38 punkte aptartus veiksmus, susijusius su prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonės pateikimu, ir iš naujo įvertinti, ar yra pagrindas atidėti kompensacijos sumokėjimą, taip pat nustatyti protingą, CK 3.117 straipsnio 3 dalyje nustatytus reikalavimus atitinkantį atidėjimo terminą. Todėl ši teismų procesinių sprendimų dalis naikinama, o klausimas dėl kompensacijos sumokėjimo termino atidėjimo perduodamas nagrinėti pirmosios instancijos teismui.
41. Gražinusi bylos dalį iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, teisėjų kolegija nesprendžia klausimo dėl bylos šalių patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Šis klausimas turės būti išspręstas išnagrinėjus iš esmės visus byloje pareikštus reikalavimus. Pažymėtina, kad kasacinis teismas nepatyrė išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 ir 5 punktais, 360 straipsniu, 362 straipsniu,

n u t a r i a :

Panaikinti (duomenys neskelbtini) apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos (duomenys neskelbtini) nutarties ir (duomenys neskelbtini) apylinkės teismo (duomenys neskelbtini) sprendimo dalis, kuriomis atsakovui (duomenys neskelbtini) nustatytas 3 metų terminas, skaičiuojamas nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, sumokėti ieškovei (duomenys neskelbtini) 97 749,13 Eur (devyniasdešimt septynių tūkstančių septynių šimtų keturiasdešimt devynių Eur 13 ct) kompensaciją už atsakovui tenkančią didesnę bendro turto dalį, ir šią bylos dalį perduoti nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

(duomenys neskelbtini) apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos (duomenys neskelbtini) nutarties dalį, kuria gyvenamasis namas (unikalus Nr. (duomenys neskelbtini)), esantis (duomenys neskelbtini), pripažintas ieškovės (duomenys neskelbtini) ir atsakovo (duomenys neskelbtini) bendrąja jungtine nuosavybe ir įtrauktas į santuokos nutraukimo byloje dalytino turto balansą, palikti nepakeistą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Artūras Driukas

Antanas Simniškis

Donatas Šernas